

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KAR
PSZICHOLÓGIA DOKTORI ISKOLA
SZEMÉLYISÉG- ÉS EGÉSZSÉGPSZICHOLÓGIA DOKTORI PROGRAM

**AKTOR, PARTNER HATÁSOK, INTERAKCIÓK ÉS MODERÁLÓ
TÉNYEZŐK A PÁRKAPCSOLATI MINŐSÉG ÉS A SZEMÉLYISÉG KÖZTI
ÖSSZEFÜGGÉSBEN**

Doktori (PhD.) értekezés tézisei

VAJDA DÓRA BEÁTA

Témavezető:

Professzor Dr. Kiss Enikő Csilla

Pécs, 2016.

1. Fejezet Általános bevezető

A párkapcsolati minőség¹ kifejezés nem része mindennapi szókincsünknek, azonban a párkapcsolat minősége lényeges szerepet játszik mindennapi életünkben. A kapcsolat működéséről nyújt információt, arról, hogy a pár tagjai mennyire jönnek ki jól egymással, mennyire boldogok a kapcsolatukban.

A kapcsolat minősége az élet valamennyi területére hatással van, hasonlóképpen az intim kapcsolatok minőségére és stabilitására számos tényező, komplex módon gyakorol befolyást. A nemzetközi szakirodalom a kapcsolati minőségre ható egyéni, interperszonális és társadalmi tényezők széles skáláját jeleníti meg (pl. Bradbury, Fincham és Beach, 2000; Driver és Gottman, 2004; Gambrel, Faas, Kaestle és Sava, 2016; Karney és Bradbury, 1995, 2005; Kirkpatrick és Davis, 1994; Lavee és Ben-Ari, 2004; Levenson, Carstensen és Gottman, 1993; Robins, Caspi és Moffitt, 2000).

1.1. Az értekezés áttekintése

Jelen értekezés célja a személyiség szerepének tanulmányozása a párkapcsolati minőség tekintetében, illetve a személyiség és a kapcsolati minőség közti moderáló tényezők vizsgálata. A témában végzett korábbi kutatásoktól eltérően - melyek többsége a Big Five személyiségdimenziók tekintetében vizsgálta a kapcsolati minőséget - a disszertáció középpontjában a személyiség pszichobiológiai modellje áll.

Az értekezés továbbá hozzá kíván járulni a - bemutatásra kerülő kutatások fontos részét képező - Diádikus Alkalmazkodás Skála faktorszerkezetének magyarázatához - a kérdőív kapcsán elsőként alkalmazott - bifaktoros modellekkel történő elemzések segítségével.

Az értekezés második fejezete a Diádikus Alkalmazkodás Skála faktorstruktúrájának elemzését foglalja magában. A harmadik fejezetben szereplő kutatások azon temperamentum és karakter dimenziók feltárására irányulnak, melyek prediktívek a párkapcsolati minőség szempontjából. Az elemzések során, többszintű modellezéssel, Actor-Partner Interdependence Model alkalmazásával vizsgáljuk a személyiségdimenziók közti interakciókat és a személyiségbeli hasonlóság kapcsolati

¹ A párkapcsolati minőség, párkapcsolati alkalmazkodás és párkapcsolati elégedettség fogalmak a szakirodalomban gyakran egymás szinonimájaként szerepelnek (ld. Fincham és Rogge, 2010). Jelen értekezésben ezen fogalmakat szinonimaként alkalmazzuk.

minőségre gyakorolt hatását. A negyedik fejezetben a nemi szerepek és a kapcsolati minőség közti összefüggések tanulmányozása mellett - Actor-Partner Interdependence moderation model segítségével - sor kerül a nemi szerepek moderáló hatásának vizsgálatára a kapcsolati minőség és az önirányítottság közötti összefüggésben.

Az ötödik fejezetben az értekezés eredményei és az eredményekből levonható következtetések kerülnek megvitatásra. Végül az utolsó fejezet (6. fejezet) az értekezés eredményeinek összegzését és a témában végzett további kutatási lehetőségek átgondolását tartalmazza.

2. Fejezet A Diádikus Alkalmazkodás Skála faktorstruktúrája: bifaktoros feltáró strukturális egyenlet modellezés

2.1. Bevezetés

Spanier (1976) által kidolgozott Diádikus Alkalmazkodás Skálát (Dyadic Adjustment Scale, DAS) a kapcsolati minőség világszerte leggyakrabban alkalmazott mérőeszközeként tartják számon (Graham, Liu és Jeziorski, 2006).

Spanier definíciója értelmében a diádikus alkalmazkodás egy folyamat, melyet "(1) a kapcsolaton belüli zavaró eltérések; (2) a partnerek közötti feszültségek és az egyéni szorongás mértéke; (3) a diádikus elégedettség; (4) a diádikus kohézió és (5) a kapcsolat működése szempontjából fontos dolgokban való egyetértés mértéke (konszenzus) határoz meg" (Spanier, 1976, 17. o.).

A DAS eredeti faktoranalízise további négy alskálát eredményezett, ezek a következők: Diádikus Konszenzus, Diádikus Elégedettség, Diádikus Kohézió és Érzelmek kifejezése.

Annak ellenére, hogy Spanier a DAS-t négy egymással összefüggésben álló faktor által meghatározott többdimenziós mérőeszközként definiálta, a DAS faktorstruktúrájával kapcsolatban rengeteg kérdés merült fel. Az évek folyamán - feltáró és megerősítő faktoranalitikus technikák segítségével - számos szerző próbálta reprodukálni a DAS eredeti faktorstruktúráját (ld. Graham és mtsai, 2006).

A DAS faktorszerkezetének feltárásával foglalkozó szakirodalom figyelmen kívül hagy egy lehetséges modellt: a bifaktoros megközelítést. A bifaktoros megközelítés

értelmében a kérdőív minden tétele egy általános faktorba (general factor) és speciális dimenziókba egyaránt besorolható (Reise, 2012; Reise, Moore és Haviland, 2010).

A feltáró strukturális egyenlet modellezés (exploratory structural equation modeling, ESEM; Asparouhov és Muthén, 2009; Marsh és mtsai, 2010) a feltáró és megerősítő faktorelemzés eljárás módjainak integrálása. A tradicionális bifaktoros modellekkel ellentétben a bifaktoros ESEM lehetővé teszi a faktorokat alkotó tételek közötti keresztöltéseket, így ezen megközelítés a többdimenziós mérőeszközök elemzésének értékes információkkal szolgáló eszköze.

Jelen kutatás célja az volt, hogy egy nagy elemszámú mintán, bifaktoros modellezés keretében, két elemzési megközelítést (megerősítő faktorelemzés és feltáró strukturális egyenlet modellezés) alkalmazva hozzájáruljon a Diádikus Alkalmazkodás Skála faktorstruktúrájának megértéséhez. A kutatás további célja a DAS elemzése során kapott faktorstruktúra nemek mentén történő általánosíthatóságának vizsgálata.

2.2. Módszerek

2.2.1. Minta és eljárás

A vizsgálatban összesen 483, 18 év feletti, legalább 6 hónapja partnerkapcsolatban lévő heteroszexuális pár vett részt. A résztvevő párok közül mindösszesen 10 férfi nem kívánt csatlakozni a kutatáshoz, így a résztvevők száma: 483 nő és 473 férfi, a teljes mintaelemszám: 956 fő. A kapcsolat fennállásának átlagidőtartama: 10.95 év (szórás = 11.46; min-max= 0.5-46 év). A nők átlagéletkora: 34.36 év (szórás = 11.90; min.-max.: 18-70 év), férfiak átlagéletkora: 37.25 év (szórás = 12.24; min.-max.: 19-72 év).

Az adatfelvétel különböző kutatások során valósult meg, egy 6 évet felölelő periódusban, 2008 és 2014 között.

2.2.2. Mérőeszközök

Szociodemográfiai kérdőív. A nem, az életkor és az iskolai végzettség mellett megkérdeztük a párkapcsolat státuszát, időtartamát.

Diádikus Alkalmazkodás Skála (Dyadic Adjustment Scale, DAS; Spanier, 1976). A kapcsolati minőség mérésére kidolgozott kérdőív 32 tétele 4 faktorba

rendeződik: Diádikus Konszenzus (13 tétel), Diádikus Elégedettség (10 tétel), Diádikus Kohézió (5 tétel), és Érzelmek kifejezése (4 tétel). A skálán 0-151 pontszám érhető el, a magasabb pontérték a párkapcsolati alkalmazkodás magasabb szintjére utal. Két dichotóm (igen/nem) tétel (29. és 30. tétel) kivételével, a tételek többségére a válaszadás 6-fokú Likert-skálán történik. Pszichometriai mutatóit tekintve a kérdőív magas validitás és reliabilitás értékekkel rendelkezik (ld. Spanier, 1976).

2.2.3. Statisztikai elemzés

Az adatokhoz legjobban illeszkedő faktorstruktúra meghatározása érdekében több konkurens modellt értékeltünk. Az elemzéseket az Mplus 7.1 program (Muthén és Muthén, 1998-2012) alkalmazásával végeztük. Összességében hat modellt teszteltünk. Elsőként az egyfaktoros modellt, melyben a kérdőív mind a 32 tétele egyetlen általános faktor alá szerveződik (Modell 1). A négyfaktoros modellt, mely a diádikus alkalmazkodást reprezentáló, négy egymással korreláló alfaktort tartalmazza (Modell 2). Továbbá a Modell 3 - a Modell 2 kissé módosított változata - melyben a négy elsőrendű faktor egy másodlagos (diádikus alkalmazkodás) faktorban összegződik.

Ezenkívül egy bifaktoros modellt (tau equivalent bifactor model, Modell 4), mely a Modell 2-ben szereplő négy alfaktort és egy általános faktort foglal magában. Modell 5, a standard bifaktoros modell, mely modellben a tételek faktortöltései nem rögzítettek. Végül a bifaktoros feltáró strukturális egyenlet modellt (bifaktoros ESEM) ortogonális forgatás (orthogonal target rotation) alkalmazásával (Modell 6).

A legjobb illeszkedési mutatókkal jellemezhető modell esetében a skála és az alskálák belső konzisztencia mutatóit az omega hierarchikus együtthatók kiszámításával értékeltük (Zinbarg, Revelle, Yovel és Li, 2005).

Az adatokhoz legjobban illeszkedő modell azonosítását követően a teljes mintán (N = 956) teszteltük a kapott modell nemek közötti invarianciáját. A nemek mentén történő invariancia vizsgálatát a következő modellek összevetésével végeztük: (1) konfigurális invariancia; (2) gyenge/metrikus invariancia; (3) erős/skálás invariancia; (4) szigorú invariancia.

2.3. Eredmények

2.3.1. Mérési modellek a teljes mintán (N = 956 fő)

Az egyfaktoros modell (Modell 1) esetében az illeszkedési mutatók nem érték el az optimális tartományt (ld. 1. táblázat). Bár a négyfaktoros modell (Modell 2) az egyfaktoros modellhez képest jobb illeszkedési mutatókkal rendelkezett, még mindig nem mutatott optimális illeszkedést. Hasonló eredményt kaptunk a másodlagos faktormodellben összegződő négyfaktoros modell (Modell 3) és mindkét bifaktoros modell (rögzített és nem rögzített faktortöltésű - Modell 4 és Modell 5) tekintetében. Az egyetlen elfogadható illeszkedési mutatókkal jellemezhető modell a bifaktoros feltáró strukturális egyenlet modell (bifaktoros ESEM, Modell 6).

1. táblázat: A Diádikus Alkalmazkodás Skála faktorstruktúráját feltáró modellek illeszkedési mutatói (N= 956)

Modell	χ^2	df	CFI	TLI	RMSEA	WRMR	$\chi^2_{\text{kül}}$	df _{kül}
Modell 1	3201.0***	464	.700	.679	.079	1.888	1646.3***	118
Modell 2	2132.0***	458	.816	.801	.062	1.491	914.1***	112
Modell 3	2091.6***	460	.821	.807	.061	1.491	882.8***	114
Modell 4	2383.7***	491	.792	.790	.063	2.821	1137.9***	145
Modell 5	1856.3***	432	.844	.821	.059	1.344	675.3***	86
Modell 6	1219.2***	346	.904	.863	.051	.876	N/A	N/A

CFI: comparative fit index, TLI: Tucker-Lewis Index, RMSEA: root mean square error of approximation, WRMR: weighted root mean square residual, $\chi^2_{\text{kül}}$: khi négyzet különbség teszt a Modell 6-tal történő összehasonlításokban, N/A: nem áll rendelkezésre, ***p< .001

A bifaktoros ESEM modell eredményeinek értelmében az általános faktor jól meghatározott, a tételek mindegyike közepesen erős és szignifikáns faktortöltéssel szerepel az általános faktoron (minimum = .316, maximum = .743, átlag = .534). Két tétel kivételével - a 28. (Diádikus Kohézió faktor) és a 29. tétel (Érzelmek kifejezése faktor) - a tételek mindegyike magasabb töltéssel szerepel az általános faktoron, mint a specifikus faktorokon. A négy specifikus faktorból három viszonylag jól meghatározott (átlag faktortöltések: Diádikus Konszenzus = .349; Diádikus Kohézió = .365, Érzelmek

kifejezése = .370). Azonban a Diádikus Elégedettség faktor gyengén meghatározott: az átlagos faktortöltések nagysága (átlag faktortöltések = .178) és a tételek szignifikáns keresztöltései (szignifikáns keresztöltések = .125) viszonylag hasonló értéket mutatnak.

Az omega hierarchikus értelmében az általános faktor kiemelkedő megbízhatóságú (.863), míg a Diádikus Konszenzus (.596) és a Diádikus Kohézió (.574) specifikus faktorok az optimálisnál alacsonyabb, de elfogadható értékkel rendelkeznek. A Diádikus Elégedettség (.220) és az Érzelmek kifejezése (.357) specifikus faktorok alacsony megbízhatósággal jellemezhetőek.

2.3.2. A nemek mentén történő invariancia vizsgálata

A legjobb illeszkedési mutatókkal rendelkező modell - bifaktoros ESEM - tekintetében vizsgáltuk a kapott faktorstruktúra nemek mentén történő általánosíthatóságát.

A konfigurális invariancia eredménye arról ad számot, hogy a faktorstruktúrához adott invariancia megkötés nem eredményezett az illeszkedési mutató értékében az ajánlott küszöbértéknél magasabb csökkenést ($\Delta CFI=.001$, $\Delta TLI=.001$; $\Delta RMSEA<.001$). Következésképpen a modell megfelelően illeszthető külön-külön a férfiak és a nők részmintájához. Hasonló eredményeket kaptunk a faktorsúlyok nemek közötti invarianciájának hozzáadásával (gyenge/metrikus invariancia).

2.4. Megvitatás

Jelen tanulmány azzal a céllal született, hogy a Diádikus Alkalmazkodás Skála különböző faktorszerkezetének tanulmányozásával - beleértve a bifaktoros megerősítő és a bifaktoros feltáró strukturális egyenlet modellezéssel kapott modelleket - hozzájáruljon a skála faktorstruktúrájának megértéséhez, és ezáltal a skála megfelelő alkalmazásához.

Az eredmények értelmében a bifaktoros ESEM rendelkezett a legjobb illeszkedési mutatókkal, mely modell a nemek mentén történő szigorú invariancia vizsgálata során szintén megfelelő eredményeket mutatott. Összességében elmondhatjuk, hogy a modellt alkotó általános és specifikus faktorok a nők és a férfiak esetében azonos módon működnek, azaz a modell a nemek mentén invariánsnak tekinthető.

Mindazonáltal a bifaktoros ESEM modellben több Diádikus Elégedettség és Érzelmek kifejezése alszálát reprezentáló tétel nem szerepelt megfelelő töltéssel az adott specifikus faktoron. A Diádikus Alkalmazkodás Szála reliabilitás vizsgálata az általános alkalmazkodás faktor megfelelő megbízhatóságáról tanúskodik. Továbbá az omega hierarchikus értéke a Diádikus Konszenzus és Diádikus Kohézió alszálák esetében elfogadható. Ugyanakkor a Diádikus Elégedettség és Érzelmek kifejezése faktorok alacsony reliabilitása kétségessé teszi ezen alszálák alkalmazhatóságát és egyéni értelmezését.

3. Fejezet A személyiség és a párkapcsolati minőség közötti összefüggések tanulmányozása: Actor-Partner Interdependence Model alkalmazása többszintű modellezéssel

3.1. Irodalmi áttekintő: személyiség és párkapcsolat

A személyiség és a kapcsolati mutatók közötti összefüggés vizsgálata gazdag szakirodalmi háttérrel rendelkezik. A kutatások többsége a Big Five személyiségvonások mentén vizsgálta ezt a kérdést. Empirikus kutatási eredmények a negatív affektivitást (neuroticizmust) emelik ki, mint a párkapcsolatok alakulását befolyásoló legjelentősebb személyiségdimenziót (ld. Karney és Bradbury, 1995).

Mind a keresztmetszeti, mind a longitudinális kutatások beszámolnak a neuroticizmus és a kapcsolati elégedettség közötti negatív összefüggésről (Bouchard, Lussier és Sabourin, 1999; Caughlin, Huston és Houts, 2000; Kelly és Conley, 1987).

Amellett, hogy az egyén saját személyisége befolyásolja saját kapcsolati elégedettségére vonatkozó megítélését (aktor hatás), a partner személyiségjellemzői szintén meghatározó szerepet játszanak (partner hatás). Következésképpen a személyiség-párkapcsolat közötti összefüggés teljesebb megértése szükségessé teszi mindkét fél személyiségjegyeinek figyelembe vételét (Barelds, 2005; Dyrenforth, Kashy és Donnellan, 2010).

A személyiség és párkapcsolat tárgyában született kutatások fontos témáját képezi a párok tagjainak személyiségbeli hasonlósága és a kapcsolati mutatók közötti összefüggés tanulmányozása. Egyes kutatások azt igazolják, hogy a hasonlóság pozitív

hatással van a kapcsolati minőségre, vagyis minél hasonlóbb a pár tagjainak személyisége, annál magasabb a kapcsolatukkal való elégedettségük (Decuyper, De Bolle és De Fruyt, 2012; Gaunt, 2006; Gonzaga, Carter és Buckwalter, 2010; Luo és Klohnen, 2005). Másrészt vannak kutatások, melyek nem igazolják a hasonlóság és a kapcsolati mutatók közötti összefüggést (Glicksohn és Golan, 2001; Russell és Wells, 1991). Az inkonzisztens empirikus eredmények háttérében kutatómódszertani kérdések állnak. A hasonlóság önmagában nem befolyásolja a kapcsolat minőségét, szükséges a partnerek személyiségvonásainak kontrollálása. A személyiség főhatásainak megfelelő ellenőrzése mellett a kutatások nem találtak összefüggést vagy ellentmondásos bizonyítékokkal szolgáltak a személyiségbeli hasonlóság kapcsolati minőségre gyakorolt hatását illetően (ld. Dyrenforth és mtsai, 2010).

3.1.1. Diádikus adatelemzés: Actor-Partner Interdependence Model

Tekintettel arra, hogy a párkapcsolat és személyiség témakörben mind az egyéni (aktor és partner hatások), mind a diád szintű megközelítés (pl. a pár tagjai közötti interakciók ld. hasonlóság) kiemelt fontossággal bír, az adatok megfelelő értékelése az adatok diádikus természetét szem előtt tartva valósulhat meg.

Az Actor-Partner Interdependence Model (APIM; Kenny, 1996) úgy definiálható, mint "a diádikus kapcsolatok azon modellje, mely két személy kapcsolatát jellemző kölcsönösség konceptuális megközelítését szem előtt tartja és azt a megfelelő statisztikai módszerekkel teszteli és értékeli" (Cook és Kenny, 2005, 101. o.).

Az aktor hatás általánosságban úgy definiálható, mint a személy saját jellemzőinek hatása a személy saját eredményeire vonatkozóan. A partner hatás a partner jellemzőinek hatását jelenti a személy eredményeire vonatkoztatva, azaz mennyire befolyásolja a személy eredményeit a partner (Kenny, Kashy és Cook, 2006).

3.1.2. Jelen tanulmány közvetlen előzménye: a személyiség pszichobiológiai modellje és a kapcsolat minősége

A személyiség pszichobiológiai modelljének kidolgozása Robert Cloninger amerikai pszichiáter nevéhez kötődik (Cloninger, Svrakic és Przybeck, 1993).

Cloninger a személyiséget két kategóriába osztja: temperamentum és karakter. A temperamentum: a tanulási folyamatok által nem befolyásolt biológiai predispozíció,

mely főként öröklött, és stabilitását megőrzi az élet folyamán. A karakter számos olyan jellemzőt foglal magában, melyek a fejlődés során a tapasztalatokból származó szociokulturális, illetve tanulási folyamatokon, vagy az énkép átszervezésén keresztül válnak strukturálttá (Cloninger és mtsai, 1993). A négy temperamentum dimenzió: az újdonságkeresés, ártalomkerülés, jutalomfüggőség és kitartás. A karakterdimenziók a következők: önirányítottság, együttműködés és transzcendencia-élmény.

Kevés kutatási eredmény áll rendelkezésre, mely a személyiség pszichobiológiai modelljének tükrében vizsgálná a párkapcsolati minőséget.

Egy korábban végzett kutatásunkban tartós párkapcsolatban élők mintáján, egyéni és kapcsolati tényezők mentén vizsgáltuk a párkapcsolati elégedettség prediktorait. Eredményeink rámutatnak a személyiség, azon belül is az önirányítottság szerepére (Vajda és Sz. Makó, 2014).

2014-ben végeztünk egy előkutatást (Vajda és Mohammadi, nem publikált), melynek során Actor-Partner Interdependence Model segítségével, 143 pár esetében elemeztük a kapcsolati minőség és a személyiség pszichobiológiai modellje közti összefüggést. Az eredmények kiemelik az önirányítottság és az együttműködés karakter dimenziók kapcsolati minőség tekintetében mutatott fontosságát.

3.1.3. Jelen kutatás célja: kutatói kérdések, hipotézisek

Kutatásunk célja a kapcsolati minőség és a személyiség közti összefüggés több szempontból történő tanulmányozása: egyrészt a kapcsolati minőség prediktorainak vizsgálata a személyiség pszichobiológiai modelljének tükrében. Másrészt a temperamentum és karakter dimenziókban megmutatkozó interakciós hatások kapcsolati minőség szempontjából történő elemzése. Harmadrészt a temperamentum és karakter dimenziókban való hasonlóság kapcsolati minőségre gyakorolt hatásának feltárása. A tanulmány további célja a nemzetközi szakirodalomban gyakran használt Actor-Partner Interdependence Model többszintű modellezéssel (MLM) történő értékelésének bevezetése hazai pszichológiai kutatásokba.

Összességében azt feltételezzük, hogy a pszichobiológiai modell tekintetében vizsgálva a kapcsolati minőség és személyiség közti összefüggéseket, aktor és partner hatások egyaránt megfigyelhetőek. Pontosabban pozitív aktor és partner hatásokat feltételezünk mind a férfiak mind a nők esetében az önirányítottság és együttműködés karakter

dimenziók esetében valamint negatív aktor hatásokat mindkét nem esetében az ártalomkerülés tekintetében. Továbbá elővizsgálati eredményeink alapján, azt feltételezzük, hogy a karakter dimenziók erősebb prediktorai a kapcsolati elégedettségnek, mint a temperamentum dimenziók. Emellett a pszichobiológiai személyiségmodell egyes dimenziói mentén elemezzük az aktor és partner interakciós hatásokat a kapcsolati minőség szempontjából. Azt várjuk, hogy mind a férfiak mind a nők esetében a partner személyiségének moderáló hatása inkább a karakter dimenziók tekintetében lesz megfigyelhető. Végül a tanulmány vizsgálja az aktor és partner hatások kontrollálása mellett az adott személyiségdimenzióban megmutatkozó hasonlóság és kapcsolati minőség közti összefüggést és korábbi kutatási eredményekkel összehangban, azt feltételezi, hogy a hasonlóság egyik személyiségdimenzió esetében sem gyakorol befolyást a kapcsolati minőségre.

3.2. Módszerek

3.2.1. Résztvevők és eljárás

A kutatásban 209 heteroszexuális pár vett részt. A vizsgálati űrlapok alapján a TCI-140 kérdőív validitás mutatói mentén 25 párt ki kellett zárni a kutatásból. Így a vizsgálati minta végső elemszáma 184 pár (N = 184 férfi és N = 184 nő). A nők átlagéletkora: 40.61 év (szórás = 13.19; min.-max.: 18-70 év), férfiak átlagéletkora: 43.12 év (szórás = 12.78; min.-max.: 22-72 év). A kapcsolat fennállásának átlagidőtartama: 15.65 év (szórás = 13.25; min.-max.: 1-46 év). A kutatásban való részvétel feltétele volt, hogy a pár mindkét tagja 18 év feletti és a jelen párkapcsolat fennállása minimum 6 hónap. A vizsgálati minta a 2008 és 2014 között zajló párkapcsolati elégedettség témában végzett kutatások egyik almintája.

3.2.2. Mérőeszközök

Szociodemográfiai kérdőív. A nem, az életkor, az iskolai végzettség, a párkapcsolat státusza és időtartama információkra kérdezett rá.

Diádikus Alkalmazkodás Skála (Dyadic Adjustment Scale, DAS; Spanier, 1976). A kapcsolati minőség mérésére kidolgozott kérdőív. Jelen kutatásban a Diádikus

Alkalmazkodás Skála összpontszámát figyelembe véve végeztük az elemzéseket, az alskálák pontszámai nem képezik az elemzés tárgyát.

Temperamentum és Karakter Kérdőív rövidített 140 tételes változata (Temperament and Character Inventory, brief 140-item version, TCI-140; Zohar és Cloninger, 2011). A személyiséget négy temperamentum dimenzió - újdonságkeresés, ártalomkerülés, jutalomfüggőség és kitartás - és három karakter dimenzió - önirányítottság, együttműködés és transzcendencia-élmény - mentén térképezi fel. A temperamentum és karakter dimenziók további alskálákra bonthatóak, jelen kutatás a hét fő dimenzió vizsgálatára irányul. A válaszadás 5-fokú Likert-skálán (1 = egyáltalán nem igaz; 5 = teljesen igaz) történik, attól függően, hogy a személy mennyire ítéli saját magára jellemzőnek az adott állítást. A TCI-140 reliabilitása megfelelő (ld. Zohar és Cloninger, 2011).

3.2.3. Statisztikai elemzés

Jelen tanulmány hipotéziseinek tesztelésére Actor-Partner Interdependence Model-t (APIM) alkalmaztunk. Az APIM értékelését többszintű modellezéssel (MLM) MLwiN (Multilevel Analysis for Windows; Rasbash, Charlton, Browne és Healy, 2010) szoftver segítségével végeztük.

Kutatásunkban a kapcsolati minőség szempontjából prediktív személyiségdimenziók feltárására az APIM "two-intercept" (Raudenbush, Brennan, and Barnett, 1995) megközelítését alkalmaztuk. Ezt követően a férfi aktor főhatások és a nő aktor főhatások mentén egyaránt megvizsgáltuk az azonos temperamentum és karakter dimenziókban kapott aktor és partner interakciós hatásokat a kapcsolati minőség tekintetében. A szignifikáns interakciós hatások értelmezéséhez kiszámoltuk a regressziós egyenesek értékeit, abban az esetben mikor a személy az adott személyiségdimenziót illetően alacsony (-1 szórás) és magas (+ 1 szórás) értékről ad számot. Végül a személyiségdimenziókban mutatkozó hasonlóság (az adott személyiségdimenzió tekintetében a partner pontszámok különbsége abszolút értékben mínusz eggyel szorozva) és a kapcsolati minőség közti összefüggés vizsgálatának céljából hét regressziós modellt hoztunk létre (egyet minden egyes temperamentum és karakterdimenzió esetében).

3.3. Eredmények

3.3.1. A kapcsolati minőség prediktorait feltáró modell

Two-intercept modell segítségével megnéztük, hogy mely temperamentum és karakter dimenziók tekinthetők prediktívnek a kapcsolati minőség szempontjából abban az esetben, ha a többi személyiségdimenzió hatása kontrollált.

A kapott eredmények arról adnak számot, hogy a férfiak kapcsolati minőségének szignifikáns pozitív prediktora a saját és a partner önirányítottsága és együttműködése, továbbá saját jutalomfüggőségük szignifikáns negatív prediktorként szerepel. Pontosabban a férfiak szempontjából a magas jutalomfüggőség saját kapcsolati minőségük alacsony szintjével társul ($B = -.347$, $p = .049$). A nők magas kapcsolati minősége pozitív összefüggésben áll a saját és a partner önirányítottság dimenziójával, valamint a partnerük együttműködésével. Tehát azok a férfiak és nők, akikre jellemző az önirányítottság, magasabb kapcsolati minőségről adnak számot (férfiak : $B = .428$, $p = .018$; nők: $B = .541$, $p = .007$). A partner hatások értelmében a nők önirányítottsága pozitívan hat a férfiak kapcsolati minőségére ($B = .373$, $p = .039$), és a férfiak önirányítottsága szintén pozitívan befolyásolja a nők kapcsolati mutatóját ($B = .438$, $p = .031$). Az együttműködés szignifikáns pozitív előrejelzője a kapcsolati minőségnek a férfiak esetében ($B = .552$, $p = .001$). A partner hatásokat illetően viszont szintén kétirányú kapcsolatot találtunk: azok a férfiak és nők, akiknek partnere együttműködő, elégedettebbek kapcsolatukkal (férfi partner hatás: $B = .358$, $p = .030$, nő partner hatás: $B = .445$, $p = .021$).

3.3.2. Aktor-partner interakciós hatások és kapcsolati minőség

A férfiak esetében (férfi aktor * férfi partner) három dimenzióban (jutalomfüggőség: $B = -.038$, $p = <.001$; kitartás: $B = -.017$, $p = .034$; együttműködés: $B = -.017$, $p = .004$), a nők esetében kettő dimenzióban (jutalomfüggőség: $B = .029$, $p = .004$; önirányítottság: $B = -.020$, $p = .012$) kaptunk szignifikáns interakciós hatást. Eredményeink értelmében a férfiak kapcsolati minősége abban az esetben tekinthető magasnak, ha a saját magas jutalomfüggőségük a partnerük alacsony jutalomfüggőségével társul (hatás = $.507$; $p < .001$). Továbbá saját alacsony kitartásuk a partnerük magas kitartásával jár együtt (hatás = $-.206$; $p = .03$). Végül amennyiben saját magas együttműködésük a partnerük alacsony

együtműködésével mutat összefüggést (hatás = .352; $p < .001$). A nők esetében (nő aktor * nő partner) a kapcsolati minőség akkor magas, ha a nők és a partnereik egyaránt magas jutalomfüggőséggel jellemezhetőek (hatás = .510; $p < .001$). A másik szignifikáns interakciós hatást az önirányítottság dimenzióban találtuk, miszerint a nők magas kapcsolati minőségét a saját magas önirányítottság és a partnerük alacsony önirányítottságának kombinációja eredményezi (hatás = .512; $p < .001$).

3.3.3. Személyiségbeli hasonlóság és kapcsolati minőség

A korábbi kutatásokkal összhangban azt az eredményt kaptuk, hogy az egyén saját személyisége és a partner személyisége összefüggésben áll a kapcsolati minőséggel. Szignifikáns aktor hatásokat találtunk három temperamentum dimenzió, úgymint ártalomkerülés ($B = -.669$, $p < .001$), jutalomfüggőség ($B = .521$, $p = .003$) és kitartás ($B = .669$, $p < .001$) tekintetében, valamint két karakter dimenzió - önirányítottság ($B = 1.073$, $p < .001$) és együtműködés ($B = .627$, $p < .001$) - esetében.

A partner hatások tekintetében mindösszesen két dimenzióban kaptunk szignifikáns eredményeket (jutalomfüggőség: $B = .511$, $p < .003$; együtműködés: $B = .738$, $p < .001$). Eredményeink értelmében - a partnerek saját személyiségének figyelembe vétele mellett - nem találtunk szignifikáns hatásokat a személyiségbeli hasonlóságot illetően egyik személyiségdimenzió esetében sem.

3.4. Megvitatás

A kapott eredmények megerősítik azon hipotézist, miszerint a teljes pszichobiológiai modellt vizsgálva a karakter dimenziók erősebb prediktorai a kapcsolati minőségnek, mint a temperamentum dimenziók. Elvárásainkkal ellentétben az ártalomkerülés nem mutatott szignifikáns összefüggést a kapcsolati minőséggel sem a férfi, sem a nő aktor és partner hatások mentén. A kapott eredmény valószínűleg annak köszönhető, hogy jelen kutatásban a teljes pszichobiológiai modell tükrében vizsgáltuk a kapcsolati minőség prediktorait. Vagyis amennyiben a temperamentum és karakter dimenziók együttesen szerepelnek a modellben, a karakter dimenziók erősebb hatással rendelkeznek. Összességében eredményeink rávilágítanak a karakter dimenziók - azon belül is az önirányítottság és az együtműködés - párkapcsolatban betöltött szerepének fontosságára. Cloninger és munkatársai (Cloninger, 2008; Cloninger és mtsai, 1993)

amellett érvelnek, hogy az érett személyiséggel rendelkező egyének magabiztosak, és együttműködőek, vagyis az egészséges, érett személyiség az önirányítottság és az együttműködés karakter dimenziókban kapott magas értékek mentén írható le.

Korábbi kutatási eredményekkel összhangban (Dyrenforth és mtsai, 2010), kutatásunk szintén bizonyítja a személyiség intra-és interperszonális hatását a párkapcsolati minőség tekintetében.

A személyiségbeli hasonlóság és a kapcsolati minőség közti összefüggés előzetes elvárásainknak megfelelően alakult: a személyiségbeli hasonlóság nem szignifikáns prediktora a kapcsolati minőségnek.

Összességében jelen tanulmány a személyiség pszichobiológiai modelljének tükrében bizonyította a személyiség intra - és interperszonális hatását a kapcsolati minőség szempontjából. A tanulmány továbbá rámutatott arra, hogy a pár személyiségének figyelembe vétele mellett az adott temperamentum és karakter dimenzióban megmutatkozó hasonlóság nem szignifikáns előrejelzője a kapcsolati minőségnek.

4. Fejezet A nemi szerepek moderáló hatásának vizsgálata az önirányítottság és a kapcsolati minőség közti összefüggésben

4.1. Nemi szerepek, önirányítottság és párkapcsolati elégedettség: a változók közötti empirikus összefüggések

Számos empirikus kutatás bizonyította a nemi szerepek és a párkapcsolati elégedettség közti összefüggést (Lamke, Sollie, Durbin és Fitzpatrick, 1994; Langis, Sabourin, Lussier és Mathieu, 1994), valamint a nemi szerepek és a pszichológiai jól-lét kapcsolatát (Saragovi, Koestner, Di Dio és Aube, 1997, Whitley, 1983, 1984). A nemi szerepek és a párkapcsolati elégedettség közti összefüggés inkonzisztens eredményeket mutat. Mind a feminitás, mind a maszkulinitás fontos tényezők a párkapcsolati minőség vonatkozásában. A tanulmányok többsége azonban mindkét nem esetében a feminitást tekinti a párkapcsolati elégedettség szempontjából meghatározóbbnak (Antill, 1983; Lamke és mtsai, 1994; Langis és mtsai, 1994).

A nemi szerepek és a pszichológiai jól-lét összefüggését illetően az empirikus kutatási eredmények egyértelműbb képet mutatnak, és következetesen alátámasztják a

maszkulin nemi szerep mentális egészségi állapottal való kapcsolatát (Bassoff és Glass, 1982; Marsh és Byrne, 1991; Whitley, 1983, 1984).

4.1.5. Jelen kutatás célja: hipotézisek

Kutatásunk célja a párkapcsolati elégedettség, az önirányítottság és a nemi szerepek közötti kapcsolat feltárása.

A szakirodalmi eredmények alapján azt feltételezzük, hogy a feminitás erősebb prediktora a párkapcsolati minőségnek, mint a maszkulinitás. Másodszor azt állítjuk, hogy mind az aktor, mind a partner hatások megfigyelhetőek a nemi szerepek párkapcsolatra gyakorolt befolyását illetően, vagyis mind a személy, mind a partner nemi szerep orientációja meghatározó a személy párkapcsolati elégedettsége szempontjából. Harmadszor azt feltételezzük, hogy a személy önirányítottsága és a személy párkapcsolati minősége közti pozitív összefüggést a maszkulin nemi szerep moderálja. Negyedszer az említett változók közötti összefüggésben a maszkulin nemi szerep moderáló hatását a személy saját maszkulinitása esetében feltételezzük. Pontosabban azt várjuk, hogy a maszkulinitás moderáló hatása az aktor hatás és nem a partner hatás esetében lesz megfigyelhető. Végül azt feltételezzük, hogy a párkapcsolati minőség és az önirányítottság között lévő pozitív kapcsolat azon személyek esetében erősebb, akik magas maszkulin nemi szerep orientációval rendelkeznek.

4.2. Módszerek

4.2.1. Minta és eljárás

A vizsgálatban összesen 184, 18 év feletti, legalább 6 hónapja partnerkapcsolatban lévő heteroszexuális pár vett részt (N = 368 személy, 184 férfi és 184 nő).

A nők átlagéletkora: 40.61 év (szórás = 13.19; min.-max.: 18-70 év), férfiak átlagéletkora: 43.12 év (szórás = 12.78; min.-max.: 22-72 év). A kapcsolat fennállásának átlagidőtartama: 15.65 év (szórás = 13.25; min.-max.: 1-46 év).

4.2.2. Mérészközök

Szociodemográfiai kérdőív. A nem, az életkor és az iskolai végzettség, valamint a párkapcsolat státuszára és időtartamára vonatkozó információkra kérdezett rá.

Diádikus Alkalmazkodás Skála (Dyadic Adjustment Scale DAS; Spanier, 1976). A DAS a kapcsolati minőség mérését teszi lehetővé. Jelen kutatásban végzett elemzések során a Diádikus Alkalmazkodás Skála összpontszámát vesszük figyelembe.

Bem-féle Nemi Szerep Kérdőív (Bem Sex Role Inventory; BSRI; Bem, 1974). 60 tételből álló, a nemi szereptípusok meghatározására létrehozott mérőeszköz. A kérdőív 20 feminin és 20 maskulin, valamint 20 semleges jellemzőt tartalmaz, amelyekkel a társadalmi elvárásoknak való megfelelési hajlam mérhető. A kitöltők 7-fokú Likert-skálán (1 = soha vagy szinte soha nem igaz; 7 = mindig vagy szinte mindig igaz) értékelik, hogy milyen mértékben jellemző rájuk az adott tulajdonság. Jelen kutatás a feminitás és a maskulinitás dimenziókban kapott pontszámok elemzésére épül. A kérdőívben kapott dimenziók megfelelő reliabilitás értékekkel rendelkeznek: maskulinitás (.86), feminitás (.82) (Bem, 1974).

Temperamentum és Karakter Kérdőív rövidített 140 tételes változata (Temperament and Character Inventory, brief 140-item version, TCI-140; Zohar és Cloninger, 2011). A személyiséget négy temperamentum dimenzió és három karakter dimenzió mentén térképezi fel. Jelen kutatásban a TCI-140 kérdőív egyik karakter dimenziója - az önrányítottság - került értékelésre.

4.2.3. Statisztikai elemzés

Actor-Partner Interdependence Model (APIM) (Kenny és mtai, 2006) segítségével elemeztük a nemi szerepek prediktív hatását a párkapcsolati minőség szempontjából. A maskulinitás és a feminitás kapcsolati minőségre gyakorolt prediktív hatását egy modellben teszteltük. Végül az Actor-Partner Intedependence moderation model-t (APIMoM) (Garcia, Kenny és Ledermann, 2015) alkalmaztunk a maskulinitás és a feminitás moderáló hatásának vizsgálatára az önrányítottság és a kapcsolati minőség közötti összefüggésben.

Kutatásunkban az APIM megközelítéssel végzett elemzések mindegyike többszintű modellezéssel (MLM) MLwiN szoftver (Rasbash és mtsai, 2010) alkalmazásával valósult meg.

A nemi szerepek moderáló hatásának vizsgálata során két különálló modellben teszteltük a maszkulinitás és a feminitás moderáló hatását. A szignifikáns moderátor hatás értelmezéséhez, a regressziós egyenesek a résztvevők maszkulinitás és feminitás pontszámainak alacsony (-1 szórás) és magas (+ 1 szórás) értékei mentén kerültek kiszámításra.

4.3. Eredmények

4.3.1. A nemi szerepek kapcsolati minőségre gyakorolt prediktív hatásának feltárása

A kapott szignifikáns aktor hatások arra utalnak, hogy a személy saját maszkulinitása/feminitása ($B = 3.216, p = .001$; $B = 7.790, p < .001$) hatással van a saját kapcsolati minőségére. A szignifikáns partner hatások arra vonatkoznak, hogy a személy partnerének férfias ($B = 3.304, p = .001$) és nőies ($B = 6.913, p < .001$) nemi szerep orientációja szintén meghatározó a személy kapcsolati elégedettsége szempontjából. Eredményeink értelmében mind a maszkulinitás, mind a feminitás nemtől függetlenül szignifikáns pozitív prediktora a kapcsolati minőségnek. A nemi szerepek partner hatásait illetően ugyanezt az eredményt kaptuk. A nemi szerepek aktor hatásait összevetve szignifikáns különbség van a maszkulinitás és a feminitás hatások között ($p = .002$), vagyis a személy saját feminitása erősebb prediktora a kapcsolati minőségnek, mint a személy saját maszkulinitása. A partner hatásokat illetően szintén hasonló eredményt kaptunk, a feminitás partner hatás szignifikánsan erősebb, mint a maszkulinitás partner hatás ($p = .018$).

4.3.2. A nemi szerepek moderáló hatásának vizsgálata

A feminitás moderáló hatását feltáró modellben nem kaptunk szignifikáns interakciós hatásokat ($p > .05$). Pontosabban sem a személy saját feminitása, sem partnerének feminitása (moderáló változók) nem moderálja az önirányítottság (prediktor változó) kapcsolati minőségre gyakorolt aktor és partner hatásait.

A maszkulinitás moderáló hatását vizsgáló modell eredményei értelmében a személy saját maszkulinitása (maszkulinitás aktor hatás) moderálja ($B = -.372$, $p = .04$) a személy saját önrányítottsága (önrányítottság aktor hatás) és kapcsolai minősége közti pozitív összefüggést, mégpedig úgy, hogy mind az alacsony ($B = .520$, $p < .001$), mind a magas ($B = .359$, $p < .001$) maszkulinitással rendelkező személyek esetében erős pozitív összefüggés tapasztalható az önrányítottság és a kapcsolati minőség között.

Legalacsonyabb kapcsolati minőségről akkor beszélhetünk, mikor a személy alacsony önrányítottsága alacsony maszkulinitással társul. Ugyanakkor azok a személyek, akik alacsony önrányítottsággal és magas maszkulinitással rendelkeznek, szignifikánsan magasabb kapcsolati minőségről számolnak be, mint az alacsony maszkulinitással rendelkező egyének ($B = .150$, $p = .02$).

4.4. Megvitatás

Eredményeink értelmében bizonyítást nyert a nemi szerep orientációk párkapcsolati minőségre gyakorolt intra-és interperszonális hatása. A személy saját maszkulinitása és feminitása, valamint partnerének maszkulinitása és feminitása nemtől függetlenül egyaránt hatással van a személy kapcsolati minőségére (Lamke és mtsai, 1994). Hipotézisünk - miszerint a feminitás erősebb prediktora a kapcsolati minőségnek, mint a maszkulinitás - igazolást nyert. Nem csak a személy saját feminitása, hanem partnerének feminitása szintén meghatározó a kapcsolati minőség tekintetében. Ezen eredményünk megerősíti korábbi tanulmányok eredményeit (Antill, 1983; Lueken, 2005). Kutatásunk másik célja a nemi szerepek moderáló hatásának feltárása volt az önrányítottság és a kapcsolati minőség közti összefüggésben. Hipotéziseink részben igazolást nyertek. A maszkulinitás, mégpedig a személy saját maszkulinitása befolyásolja a személy önrányítottsága és kapcsolati minősége közti pozitív összefüggést. Korábbi tanulmányok szinte egyöntetűen bizonyítják a pszichológiai jólét maszkulinitással mutatott együttjárását (Saragovi és mtsai, 1997; Sharpe, Heppner és Dixon, 1995; Whitley, 1984).

Előzetes elvárásainknak megfelelően, egyedül az intraperszonális maszkulinitás (maszkulinitás aktor hatás) rendelkezik moderáló hatással. Azon kutatások, melyek a maszkulinitás szerepét hangsúlyozzák a kapcsolati elégedettség szempontjából szintén több bizonyítékot találtak a saját maszkulinitás, mintsem a partner maszkulinitása vonatkozásában (a témában végzett kutatások összefoglalását ld. Lueken, 2005).

Feltételezésünk, miszerint a párkapcsolati minőség és az önirányítottság között lévő pozitív kapcsolat azon személyek esetében erősebb, akik magas maszkulin nemi szerep orientációval rendelkeznek, nem nyert egyértelmű bizonyítást. Ugyanakkor további elemzések azt mutatják, hogy a maszkulinitás befolyásoló hatása az önirányítottság és a kapcsolati minőség közti összefüggésben az alacsony önirányítottság szempontjából nyerhet értelmezést. Az alacsony önirányítottság alacsonyabb kapcsolati minőséggel jár együtt, amennyiben a személy alacsony maszkulinitással rendelkezik, azonban az alacsony önirányítottság magas maszkulinitással társulva szignifikánsan magasabb kapcsolati minőséget eredményez.

Vizsgálatunk bizonyította a nemi szerepek prediktív befolyását a párkapcsolati minőség tekintetében, illetve a maszkulinitás moderáló hatását az önirányítottság és a kapcsolati minőség közötti összefüggésben egészséges heteroszexuális párok mintáján. Jóllehet, további kutatások szükségesek a változók közötti kapcsolatok részletes és specifikus feltárására, eredményeink alátámasztják annak fontosságát, hogy a kapcsolati minőség és az önirányítottság közti összefüggések feltárása szélesebb perspektívát igényel.

5. Fejezet Általános megvitatás

A DAS faktorszerkezetét vizsgálva, a bifaktoros ESEM modellel kapott eredményeink megerősítik azokat a korábbi kutatási eredményeket, melyek szerint a Diádikus Elégedettség alskála önálló skálaként történő alkalmazhatósága szintén kérdéses (Crane, Busby és Larson 1991; Sharpley és Cross, 1982; Spanier és Thompson 1982). Mind a megerősítő, mind az ESEM alapú bifaktoros megközelítések bizonyították, hogy a DAS rendelkezik egy általános dimenzióval a kapcsolati minőség megbízható mérésére.

Jelen értekezés középpontjában a kapcsolati minőséget befolyásoló személyiségdimenziók vizsgálata állt a személyiség pszichobiológiai modelljének tükrében. Nemtől függetlenül az egyén saját és partnerének önirányítottsága egyaránt szignifikáns pozitív prediktora mindkét fél kapcsolati minőségének. Részben hasonló eredményeket kaptunk az együttműködés karakter dimenzió vonatkozásában.

Ezen két karakter dimenzió jelentős összefüggésben áll az egészséggel és a jól-léttel (Cloninger, 2004; Cloninger és Zohar, 2011; Josefsson és mtsai, 2011), mely tényezők szintén kiemelkedő jelentőségűek a párkapcsolat szempontjából egyaránt (Proulx, Helms és Buehler, 2007).

Ahogy kutatásunk is rámutat az önirányítottság, maszkulinitás, jól-lét szorosan összekapcsolódó fogalmak a kapcsolati minőség vonatkozásában. Az önirányítottság fejleszthető. Amennyiben teszünk annak érdekében, hogy fejlesszük és erősítsük karakterünket, megismerjük azokat a változókat, melyek mentén az önirányítottság megragadható és változtatható, úgy nem csak saját, hanem párkapcsolatunk jól-létét is elősegíthetjük.

6. Fejezet Összegzés, kitekintés

Összességében kutatásaink alátámasztják, hogy a Diádikus Alkalmazkodás Skála a párkapcsolati minőség megbízható mérőeszköze; bizonyítják, hogy a személyiség intra- és interperszonális hatást egyaránt gyakorol a párkapcsolati minőségre. Kiemelik a karakter - azon belül is az önirányítottság és együttműködés - párkapcsolati minőségre gyakorolt pozitív aktor és partner hatásait. Továbbá korábbi kutatásokkal összhangban igazolják, hogy a személyiségbeli hasonlóság - a személy és a partner személyiségdimenzióinak kontrollálása mellett - nem szignifikáns előrejelzője a párkapcsolati minőségnek. A nemi szerepek, a kapcsolati minőség és az önirányítottság közti összefüggések rámutatnak arra, hogy a nemi szerep orientációk - mind a maszkulinitás, mind a feminitás - szignifikáns prediktorai a kapcsolati minőségnek. A feminitás, a maszkulinitáshoz viszonyítva, a párkapcsolati elégedettség erősebb előrejelzője. A maszkulinitás moderálja az önirányítottság és a kapcsolati minőség közti összefüggést, mely befolyásoló hatás az alacsony önirányítottság esetében mutatkozik meg.

Jelenleg folyamatban vannak azon elemzéseink, melyek a Cloninger-féle pszichobiológiai modell mentén a többdimenziós személyiségprofilok és az intim kapcsolatok minősége közti összefüggések feltárására fókuszálnak. Fontosnak tarjuk

azon temperamentum, karakter és plaszticitás konfigurációk feltárását és azok egymással való interakcióját, melyek jelentősek a párkapcsolati minőség szempontjából.

Irodalom

- Antill, J. K. (1983). Sex role complementarity versus similarity in married couples. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(1), 145-155.
- Asparouhov, T., Muthén, B. O. (2009). Exploratory structural equation modeling. *Structural Equation Modeling*, 16(3), 397-438.
- Barelds, D. P. H. (2005). Self and partner personality in intimate relationships. *European Journal of Personality*, 19(6), 501-518.
- Bassoff, E. S., Glass, G. Y (1982). The relationship between sex roles and mental health: A meta-analysis of twenty-six studies. *Counseling Psychologist*, 10(4), 105-112.
- Bem, S. L. (1974). The measurement of psychology androgyny. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 42(2), 155-162.
- Bouchard, G., Lussier, Y., Sabourin, S. (1999). Personality and marital adjustment: Utility of the five-factor model of personality. *Journal of Marriage and the Family*, 61(3), 651-660.
- Bradbury, T. N., Fincham, F. D., Beach, S. R. H. (2000). Research on the nature and determinants of marital satisfaction: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 62(4), 964-980.
- Caughlin, G. P., Huston, T. L., Houts, R. N. (2000). How does personality matter in marriage: an examination of trait anxiety, interpersonal negativity and marital satisfaction. *Journal of Personality and social psychology*, 78(2), 326-333.
- Cloninger, C. R. (2004). *Feeling good: The science of well being*. New York: Oxford University Press.
- Cloninger, C. R. (2008). On Well-Being: Current Research Trends And Future Directions. *Mens Sana Monographs*, 6(1), 3-9.
- Cloninger, C. R., Svrakic, D. M., Przybeck, T. R. (1993). A psychobiological model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*, 50(12), 975-990.

- Cloninger, C. R., Zohar, A. H. (2011). Personality and the perception of health and happiness. *Journal of Affective Disorders*, 128(1-2), 24-32.
- Cook, W. L., Kenny, D. A. (2005). The Actor–Partner Interdependence Model: A model of bidirectional effects in developmental studies. *International Journal of Behavioral Development*, 29(2), 101-109.
- Crane, D. R., Busby, D. M., Larson, J. H. (1991). A factor analysis of the Dyadic Adjustment Scale with distressed and nondistressed couples. *American Journal of Family Therapy*, 19(1), 60-66.
- Decuyper, M., De Bolle, M., De Fruyt, F. (2012). Personality similarity, perceptual accuracy, and relationship satisfaction in dating and married couples. *Personal Relationships*, 19(1), 128-145.
- Driver, J., Gottman, J. M. (2004). Daily marital interactions and positive affect during marital conflict among newlywed couples. *Family Process*, 43(3), 301-314.
- Dyrenforth, P. S., Kashy, D. A., Donnellan, M. B., Lucas, R. E. (2010). Predicting relationship and life satisfaction from personality in nationally representative samples from three countries: The relative importance of actor, partner, and similarity effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(4), 690-702.
- Fincham, F. D., Rogge, R. (2010). Understanding relationship quality: Theoretical challenges and new tools for assessment. *Journal of Family Theory and Review*, 2(4), 227-242.
- Gambrel, L. E., Faas, C., Kaestle, C. E., Savla, J. (2016). Interpersonal Neurobiology and Couple Relationship Quality: A Longitudinal Model. *Contemporary Family Therapy*, 1573-3335 (Online), 1-12.
- Garcia, R., Kenny, D. A., Ledermann, T. (2015). Moderation in the actor–partner interdependence model. *Personal Relationships*, 22, 8-29.
- Gaunt, R. (2006). Couple similarity and marital satisfaction: Are similar spouses happier? *Journal of Personality*, 74(5), 1401-1420.
- Glicksohn, J., Golan, H. (2001). Personality, cognitive style, and assortative mating. *Personality and Individual Differences*, 30(7), 1199-1209.
- Gonzaga, G. C., Carter, S., Buckwalter, J. G. (2010). Assortative mating, convergence, and satisfaction in married couples. *Personal Relationships*, 17(4), 634-644.
- Graham, J. M., Liu, Y. J., Jeziorski, J. L. (2006). The Dyadic Adjustment Scale: A reliability generalization meta-analysis. *Journal of Marriage and Family*, 68(3), 701-717.

- Josefsson, K., Cloninger, C. R., Hintsanen, M., Jokela, M., Pulkki-Råback, L., Keltikangas-Järvinen, L. (2011). Associations of personality profiles with various aspects of well-being: a population-based study. *Journal of Affective Disorders, 133*(1-2), 265-273.
- Karney, B. R., Bradbury, T. N. (1995). The longitudinal course of marital quality and stability: A review of theory, method, and research. *Psychological Bulletin, 118*(1), 3-34.
- Karney, B. R., Bradbury, T. N. (2005). Contextual influences on marriage: Implications for policy and intervention. *Current Directions in Psychological Science, 14*, 171-174.
- Kelly, E. L., Conley, J. J. (1987). Personality and compatibility: A prospective analysis of marital stability and marital satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 52*(1), 27-40.
- Kenny, D. A. (1996). Models of non-independence in dyadic research. *Journal of Social and Personal Relationships, 13*(2), 279-294.
- Kenny, D. A., Kashy, D. A., Cook, W. L. (2006). *Dyadic data analysis*. New York, NY: Guilford Press.
- Kirkpatrick, L. A., Davis, K. E. (1994). Attachment style, gender, and relationship stability: A longitudinal analysis. *Journal of Personality and Social Psychology, 66*(3), 502-512.
- Lamke, L. K., Sollie, D. L., Durbin, R. G., Fitzpatrick, J. A. (1994). Masculinity, femininity and relationship satisfaction: The mediating role of interpersonal competence. *Journal of Social and Personal Relationships, 11*(4), 535-554.
- Langis, J., Sabourin, S., Lussier, Y., Mathieu, M. (1994). Masculinity, femininity, and marital satisfaction: An examination of theoretical models. *Journal of Personality, 62*(3), 393-414.
- Lavee, Y., Ben-Ari, A. (2004). Emotional expression and neuroticism: Do they predict marital quality? *Journal of Family Psychology, 18*(4), 620-627.
- Levenson, R. W., Carstensen, L. L., Gottman, J. M. (1993). Long-term marriage: Age, gender, and satisfaction. *Psychology and Aging, 8*(2), 301-313.
- Lueken, M. A. (2005). *The Prediction of Relationship Satisfaction: An Analysis of Partner and Self Perceptions*. Doctoral Dissertation. Department of Psychology and the College of Arts and Sciences of Ohio University.

- Luo, S., Klohnen, E. C. (2005). Assortative mating and marital quality in newlyweds: A couple-centered approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(2), 304-326.
- Marsh, H. W., Byrne, B. M. (1991). Differentiated additive androgyny model: Relations between masculinity, femininity and multiple dimensions of self-concept. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(5), 811-828.
- Marsh, H. W., Lüdtke, O., Muthén, B. O., Asparouhov, T., Morin, A. J. S., Trautwein, U., Nagengast, B. (2010). A new look at the Big-Five factor structure through exploratory structural equation modeling. *Psychological Assessment*, 22(3), 471-491.
- Muthén, L. K., Muthén, B. O. (1998-2012). Mplus User's Guide. Seventh Edition. Los Angeles, CA: Muthén & Muthén
- Proulx, C., Helms, H., Buehler, C. (2007). Marital quality and personal well-being: A Meta- Analysis. *Journal of Marriage and Family*, 69(3), 576-593.
- Rasbash, J., Charlton, C., Browne, W. J., Healy, M. (2010). MLwiN version 2.16. Center for Multilevel Modeling, University of Bristol.
- Raudenbush, S. W., Brennan, R. T., Barnett, R. C. (1995). A multivariate hierarchical model for studying psychological change within married couples. *Journal of Family Psychology*, 9(2), 167-174.
- Reise, S. P. (2012). The rediscovery of bifactor measurement models. *Multivariate Behavioral Research*, 47(5), 667-696.
- Reise, S. P., Moore, T. M., Haviland, M. G. (2010). Bifactor models and rotations: Exploring the extent to which multidimensional data yield univocal scale scores. *Journal of Personality Assessment*, 92(6), 544-559.
- Robins, R. W., Caspi, A., Moffitt, T. (2000). Two personalities, one relationship: Both partners' personality traits shape the quality of their relationship. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(2), 251-259.
- Russell, R. J. H., Wells, P. A. (1991). Personality similarity and quality of marriage. *Personality and Individual Differences*, 12(5), 407-412.
- Saragovi, C., Koestner, R., Di Dio, L., Aube, J. (1997). Agency, communion, and well-being: Extending Helgeson's (1994) model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(3), 593-609.

- Sharpe, M. J., Heppner, P. P., Dixon, W. A. (1995). Gender role conflict, instrumentality, expressiveness, and wellbeing in adult men. *Sex Roles, 33*(1/2), 1-18.
- Sharpley, C. F., Cross, D. G. (1982). A psychometric evaluation of the Spanier Dyadic Adjustment Scale. *Journal of Marriage and the Family, 44*(3), 739-741.
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of Marriage and Family, 38*(1), 15-28.
- Spanier, G. B., Thompson, L. (1982). A confirmatory analysis of the Dyadic Adjustment Scale. *Journal of Marriage and Family, 44*(3), 731-738.
- Vajda, D., Sz. Makó, H. (2014). Predictors of relationship satisfaction in the lasting relationships heterosexual couples. British Psychological Society Annual Conference, Birmingham, United Kingdom. 7-9 May 2014.
- Whitley, B. E. (1983). Sex role orientation and self esteem: A critical meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology, 44*(4), 776-778.
- Whitley, B. E. (1984). Sex role orientation and psychological well-being: Two meta-analyses. *Sex Roles, 12*(1/2), 207-225.
- Zinbarg, R. E., Revelle, W., Yovel, I., Li, W. (2005). Cronbach's alpha, Revelle's beta, and McDonald's omega h: Their relations with each other and two alternative conceptualizations of reliability. *Psychometrika, 70*(1), 123-133.
- Zohar, A. H., Cloninger, C. R. (2011). The psychometric properties of the TCI-140 in Hebrew. *European Journal of Psychological Assessment, 27*(2), 73-80.

Publikációk az értekezés témájában

Cikkek, tanulmányok

- Vajda D., Rózsa S., Sz. Makó H., Kiss E. Cs. (2016). A Diádikus Alkalmazkodás Skála (DAS) magyar változatának pszichometriai jellemzői. *Alkalmazott Pszichológia*, 16(1), 101-121.
- Vajda, D., Konkoly Thege, B., Rózsa, S. Factor Structure of the Dyadic Adjustment Scale: A Bifactor Exploratory Structural Equation Modeling Approach (submitted)
- Vajda, D., Kiss, E. Cs. (in press). Genomes in love. *Szondiana, Journal of fate analysis and contribution to depth psychology*
- Vajda, D., Mohammadi, S., Rozsa, S. (2016). Temperament and Character Dimensions as Personality Predictors of Relationship Quality: An Actor-Partner Interdependence Model. *International Journal of Psychological and Behavioral Sciences*, 3(8), 607.
- Vajda, D., Kiss, E. Cs. (2016). Effects of a Mindfulness Based Intervention on Psychological Distress and Romantic Relationships: Results of a Pilot Study. *J Community Med Public Health Care*, 3(1), 1-6.
- Vajda D., Sz. Makó H. (2014). A párkapcsolati elégedettség jelentősége és mérésének kérdőíves technikái. *Psychiatria Hungarica*, 29(3), 328-342.
- Vajda D., Sz. Makó H., Kiss E. Cs. (2013). Párkapcsolat és egészség a stressz és coping vonatkozásában. In Kiss E. Cs., Polyák L. (szerk.), *Sztómaterápiás eszközök befolyása az életminőségre, életvitelre és a lelki ellenállóképesség tényezői*. Kaposvár, Magyar ILCO Szövetség. 80-93.
- Vajda D. (2012). A párkapcsolati elégedettség és a családi életciklusok összefüggései. *Interdiszciplináris Doktorandusz Konferencia Konferenciakötet*. 215-236.

Konferencia

- Vajda, D., Mohammadi, S., Rózsa, S. (2016). Personality and Relationship Quality in Couples: A Study Estimating the Actor-Partner Interdependence Model with Multilevel Modeling. 5th Interdisciplinary Doctoral Conference. Book of Abstracts, 197.

- Kiss, E. Cs., Vajda, D. Effects of mindfulness on psychological distress and romantic relationships. DHP Annual Conference, London, United Kingdom. 16-18 September, 2015. Book of Abstracts, 75.
- Vajda, D., Sz Makó, H. The evolution of relationship satisfaction over various family life cycles. British Psychological Society Annual Conference, Birmingham, United Kingdom. 7-9 May, 2014.
- Vajda, D., Sz Makó H. Predictors of relationship satisfaction in the lasting relationships heterosexual couples. British Psychological Society Annual Conference, Birmingham, United Kingdom. 7-9 May, 2014.
- Vajda D. A szexuális elégedettséget befolyásoló kapcsolati és egyéni változók. VI. Nemzetközi és XII. Interdiszciplináris Grastyán Konferencia. Pécs, 2014. március 18-20.
- Vajda D. Mindfulness a párkapcsolatokban. Magyar Ilco Szövetség 30 éves Jubileumi Konferencia és Közgyűlés. Resort Spa Hotel Dombóvár-Gunaras, 2013. október 4.
- Vajda D., Sz. Makó H., Kiss E. Coping jellemzők a párkapcsolati elégedettséggel összefüggésben. ILCO 2012 VII. Sztómás Világnapi rendezvény „Hallassunk magunkról!” („Let ’s be heard!”) Pécs, 2012. november 9.
- Vajda D., Sz. Makó H., Deák A., Tóth L. A párkapcsolati elégedettség alakulása a családi életciklusok függvényében, különös tekintettel a gyermekvárás és szülés körüli időszakra. Magyar Pszichológiai Társaság XX. Nagygyűlése, Budapest, 2011. május 25-27.